

Морально-ціннісний компонент процесу самореалізації педагога

Е. Т. Соломка¹, А. Т. Бойко², Т. В. Соломка¹, А. Б. Хлопек³, О. М. Іваць⁴

¹ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

²НВК гімназія м.Мукачево

³Дрогобицької філія ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»

⁴Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти

Paper received 20.10.18; Accepted for publication 27.10.18.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-181VI75-19>

Анотація. В статті розглядаються психологічні особливості особистісної самореалізації педагога. В сучасних умовах суспільної трансформації особливо актуальним є самореалізація педагога, його власні зусилля спрямовані на самовдосконалення, саморозвиток, самоактуалізацію. Треба відмітити, що питання самореалізації вчителя залишається актуальним завжди, в першу чергу, це пов'язано зі зміною поколінь, кожне наступне приносить певні зміни у суспільстві, ці зміни торкаються політики, моралі, релігії, економіки, моди, системи цінностей і т.п. Самореалізація є складним поняттям, для його вивчення дослідники виокремлюють окремі складові-структурні компоненти, їх кількість, ієрархія та взаємозалежність бувають різними. Самореалізація особистості проявляється у результатах її діяльності, яка, є формою опредметнення потреб, можна сказати, що це процес, в якому людські здібності переходять у предмет і втілюються в ньому, завдяки чому предмет стає соціально-культурним, або «людським предметом». Діяльність опредметнюється не тільки в зовнішньому кінцевому результаті, але і в якості самого суб'єкта: змінюючи світ, людина змінює саму себе. Однією з основних характеристик свідомості є наявність емоційно-оцінних відносин до всього, що відбувається навколо, до інших людей і до себе. Ця характеристика свідомості проявляється найбільш виразно в таких моральних почуттях, як почуття обов'язку, патріотизм, інтернаціоналізм та ін. Переживання посилюють чіткість усвідомлення себе і навколишнього світу, а тому є важливим стимулом для активізації свідомості. Отже, домінуючі цінності, норми, спрямованість визначають характер діяльності суб'єкта, звідси стає зрозумілою важливість вивчення провідних цінностей педагога, які обумовлюють специфіку індивідуальної роботи.

Ключові слова: самореалізація, професійна самореалізація, особистісна самореалізація педагога, самоствердження, самовдосконалення, саморозвиток, самоактуалізація, ціннісні орієнтації, професійні цінності, моральний розвиток, мотиваційно-ціннісні настанови, спрямованість особистості.

Постановка проблеми. Зростаюча необхідність формування моральності та громадянської спрямованості вчителя у процесі професійної підготовки зумовлює підвищення наукового інтересу до вивчення закономірностей становлення ціннісних орієнтацій. На сучасному етапі відомо досить багато досліджень присвячених процесу самореалізації педагога, та все ж залишаються недостатньо опрацьовані проблеми успішної самореалізації молодих спеціалістів на етапі «входження» в професію. Недостатньо вивченими залишаються питання особистісних характеристик студентів, які значною мірою детермінують самореалізацію.

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що поведінка людини, як нам відомо, є зовнішнім проявом внутрішніх стимулів, прагнень, мотивів, які визначають спрямованість людини, в даному випадку на самореалізацію. Що дає самореалізація? Чому і для чого вона потрібна? Існує думка, що це необхідно, корисно, приємно, та співвідношення зазначених вище складових може варіюватися, все залежить від цілей, засобів і основної мети (спрямованості) особистості, які і визначають форму та методи самореалізації кожної окремої людини.

Аналіз публікацій та досліджень. Методологічні засади виховання духовних цінностей у студентів ВНЗ обґрунтовано у наукових роботах В. Зінченко, М. Євтуха, В. Кременя, Б. Лихачова, С. Максименко, М. Нікандрова, В. Пономарьова, Д. Чернилевського та інших. Теоретичне обґрунтування значущості виховання духовних цінностей особистості у ВНЗ здійснили С. Артамонова, Н. Асташова, І. Бех, С. Бондаревська, М. Боришевський, І. Зязюн, В. Жуковський, М. Каган, М. Лещенко, О. Отич, О. Рудницька, Г. Сагач, О. Сухомлинська, Г. Шевченко та ін. Проблему виховання духовних цінностей у студентської молоді глибоко висвітлено у працях О. Олексюк, О. Семашко, Б. Нагорного, Д. Чернилевського, В. Яковенко та інші. Питання вдосконалення навчально-виховного

процесу у вищій школі розглянуто такими вченими як Г. Ананьєв, С. Архангельський, А. Алексюк, Є. Бондаревська, С. Вітвицька, З. Єсарєва, І. Зязюн, Л. Хомич та ін.

Мета статті – вивчення особливостей морально-ціннісної підструктури особистісних характеристик у процесі самореалізації педагога.

Виклад основного матеріалу. Самореалізація особистості проявляється у результатах її діяльності, яка, є формою опредметнення потреб, можна сказати, що це процес, в якому людські здібності переходять у предмет і втілюються в ньому, завдяки чому предмет стає соціально-культурним, або «людським предметом». Діяльність опредметнюється не тільки в зовнішньому кінцевому результаті, але і в якості самого суб'єкта: змінюючи світ, людина змінює саму себе. Характер діяльності суб'єкта визначається специфікою його свідомості (принцип єдності свідомості та діяльності). Однією з основних характеристик свідомості є наявність емоційно-оцінних відносин до всього, що відбувається навколо, до інших людей і до себе. Ця характеристика свідомості проявляється найбільш виразно в таких моральних почуттях, як почуття обов'язку, патріотизм, інтернаціоналізм та ін. Переживання посилюють чіткість усвідомлення себе і навколишнього світу, а тому є важливим стимулом для активізації свідомості. Отже, домінуючі цінності, норми, спрямованість визначають характер діяльності суб'єкта, звідси стає зрозумілою важливість вивчення провідних цінностей педагога, які обумовлюють специфіку індивідуальної роботи. Наразі існує велика кількість праць на тему педагогічних цінностей, переважна їх більшість доводить важливість та необхідність розвитку гуманістично спрямованих, морально-духовних цінностей [7, 11].

Відповідно до думки Е.Ф. Зеєр, аналіз особистості фахівця тієї чи іншої професії, його ставлення до світу неможливий без вивчення системи його ціннісних орієнтацій, які є одним з центральних особистісних утворень.

Ціннісні орієнтації виражають свідоме ставлення людини до соціальної дійсності і визначають мотивацію її поведінки, істотно впливаючи на всі сторони професійної діяльності. Залежно від структури ціннісних орієнтацій особистості, поєднання і ступеня переваги щодо інших цінностей, можна визначити, на які цілі спрямована професійна діяльність людини [8].

Професійні цінності-це ті орієнтири, на основі яких людина вибирає, освоює і виконує свою професійну діяльність. Це також засоби, що забезпечують особистісний соціально-значимий результат будь-якої професійної діяльності.

Таким чином, процес навчання студентів у вузі на педагогічних спеціальностях спрямований не лише на формування професійної компетентності фахівця, але і на формування професійних цінностей вчителя. Сформовані професійні цінності стають основою гуманістичної позиції особистості педагога, визначають характер побудови взаємовідносин між суб'єктами освітнього процесу.

Професор І.Ф. Ісаєв звертаючи увагу на необхідність формування професійно-педагогічної культури першим її компонентом називає аксіологічний компонент, під яким розуміється сукупність професійних цінностей вчителя. Моральна культура є частиною педагогічної культури викладача, розглядаючи її з позиції аксіологічного ціннісно-імперативного аналізу.

Т.М. Титаренко дійшла висновку, що в моралі міститься аксіологічний зміст культури. «Якщо розглядати моральні відносини як об'єктивізацію духовних цінностей в практичній (матеріально фіксованій) масовій поведінці, в рамках і координатах культури, то тоді особливого значення набуває методологія аксіологічного аналізу культури, її морального змісту-як динамічної системи моральних цінностей, орієнтацій, способів самореалізації особистісної поведінки».

Якісна характеристика сукупності домінуючих цінностей особистості педагога є важливим елементом у аналізі його професійної діяльності, основною, інтегральною характеристикою є саме її гуманістична спрямованість на людину, як найвищу абсолютну цінність. Професійна діяльність педагога сама по собі представляє ключову системуутворюючу цінність і чинник відтворення життєвих цінностей. Тому ми виходимо з положення, що весь зміст педагогічної освіти має пронизувати ціннісне ставлення студентів на основі духовно-морального виховання, яке пов'язане з вивченням різних систем цінностей, що детермінують розвиток гуманістичної спрямованості особистості майбутніх педагогів, формування у них певної моделі поведінки в процесі комунікативної взаємодії та міжособистісного спілкування, в результаті якого транслиуються загальнолюдські цінності і цінність педагогічної діяльності. В умовах сучасних соціально-економічних реформ в країні особливий інтерес представляє вивчення ціннісних орієнтацій тих соціально-професійних груп, які роблять безпосередній вплив на духовне оновлення суспільства. Системи цінностей, що діють в суспільній свідомості, становлять важливий елемент діяльності людей і впливають на процес перетворення їх життя. У зв'язку з цим значно зростає роль вчителя, його знань і його культури мислення, системи цінностей і професіоналізму. Змінилася і роль вищої педагогічної освіти - не «підготовка спеціаліста», а «виховання професіонала», тобто перш за все, людини у всій повноті її особистісного духо-

вного багатства і індивідуальної своєрідності. Така ситуація актуалізує для студентів необхідність розробки своєї власної «траєкторії особистісно-професійного саморозвитку», яка не може бути здійснена без інтеріоризації професійних цінностей [4].

Відповідність вибору типу поведінки, характеру діяльності та засобів досягнення соціальних позицій залежить від рівня розвитку особистих морально-регулятивних якостей студента. Саморегулятивний концепт формування моральної культури майбутніх учителів пов'язаний з активізацією внутрішніх морально-вольових, регулятивних механізмів його поведінки. Психічна саморегуляція, як комплексне утворення, є важливою складовою частиною загальної морально-регулятивної сфери вчителя, вона виражає специфіку відображення психічних засобів моделювання соціальної дійсності і реалізації особистістю її смисложиттєвих орієнтирів [7].

Важливою умовою успішного професійного становлення майбутнього вчителя є формування ціннісного ставлення до педагогічної діяльності. Сутність ціннісного ставлення характеризується переходом, трансформацією структурних складових професіоналізму як соціально-значущих педагогічних цінностей в особистісні та подальшою їх реалізацією у діяльності. Практика останніх років свідчить про те, що ставлення до професії формується в основному опосередковано, шляхом засвоєння ціннісних стандартів, переданих через навчання, виховання, інші системи комунікацій. Сформовані ціннісні уявлення виступають в якості критеріїв професійного становлення. Специфіка їх прояву у студентів у тому, що вони не перевірені власним трудовим досвідом і тому не увійшли глибоко в особистісні підструктури, внаслідок чого і відрізняються більшою рухливістю. Однак, незважаючи на це, ціннісні орієнтації служать регулятивами, які визначають поведінку особистості в ситуації вибору, виступаючи для неї свого роду орієнтовним контекстом. Залежно від ієрархічності професійних цінностей і відбувається заповнення мотиваційного поля особистості, яке динамічно і гнучко позначає цілі, а також засоби їх досягнення. Професійні педагогічні цінності, домінуючи в цілісній структурі цінностей, детермінують прояв високих духовних ціннісних орієнтацій у сферах сім'ї, побуту і дозвілля.

Таким чином, професійні цінності складають ядро, провідний компонент професійної самосвідомості, що відображає суб'єктивне ставлення студента до майбутньої педагогічної діяльності і виступає необхідною умовою саморозвитку і самореалізації особистості майбутнього вчителя. Робота з оптимізації процесу формування професійно-значущих цінностей і морального розвитку майбутніх учителів у вузі має бути частиною навчальної діяльності студентів, їх самостійною дослідницькою діяльністю. Разом з тим необхідно підкреслити, що ефективність процесу формування професійно-ціннісних орієнтацій можна чекати лише при організації комплексного і системного впливу різних факторів у всіх видах діяльності студентів.

Завданням виховання у душі загальнолюдських цінностей є формування відповідної спрямованості особистості. Спрямованість особистості як «взаємодію домінуючих відносин до людей, суспільства, колективу, праці, самої себе». Тим не менш, можливо виділити одну, головну характеристику загальнолюдських цінностей, яка виявляється у всіх інших і яка є основою формування ціннісної спрямованості особистості. Такою характеристикою

є ставлення до людей. Воно проявляється у всіх інших видах відносин.

Моральний розвиток, високі цінності завжди мали важливе значення для самореалізації педагога. Сучасність захоплює своїм бурхливим інформаційним потоком: новини, зміна технологій, політичні пропаганди, масові реклами, все це нерідко призводить до ціннісної дезорієнтації особи, що на сьогоднішній день усвідомлюється багатьма дослідниками, але єдиного ефективного шляху подолання цієї проблеми не існує, звідси виникає ситуація коли до педагогів, поряд із цілком обґрунтованими вимогами, пред'являються і багато завищених, нереалістичних. Необхідно чітко розмежування між першими і другими, розібратися в цьому допоможуть добре продумані норми професійної моралі. Завищені вимоги мимоволі провокують педагогів на мінімізацію, скорочення своїх професійних обов'язків. Збільшується напруженість у відносинах з батьками, які розчаровуються у своїх очікуваннях і не бачать у вчителі партнера по спільному вихованню дітей. Захистити педагогів від перебільшених і необґрунтованих вимог, а учнів і батьків від професійної некомпетентності і помилок педагогів зможуть вивірені норми реалістичної професійної моралі. Ось що з цього приводу пише А.В. Донцов «Досягнення об'єктивних етичних норм, переконань кожним студентом є одним з найскладніших завдань виховного процесу, але якщо моральна освіта звільниться від моралізаторства, буде мати опосередкований характер, як одна із складових частин інтелектуального виховання особистості і формування її наукового світогляду, то найбільш прості моральні істини будуть позитивно сприйматись кожним студентом, ідентифікуючись з основними законами людської діяльності і поведінки. ... хибність моралізування у виховному процесі полягає в тому, що воно призводить до морального нігілізму і соціальної апатії. Соціально-історичний аспект моралізування сприяє утворенню однобічних світоглядних позицій студента, що викликає помилковість його суб'єктивної моральної оцінки. Моральний нігілізм породжує зневіру студента у можливість досягнення соціальної справедливості і пригнічує віру в людину. Така світоглядна установка може мати негативні наслідки у практиці формування моральної культури майбутніх учителів». Тож зрозуміла важливість чіткого усвідомлення критеріїв ефективності цілеспрямованого морального розвитку.

Як вже відмічалось, на сьогоднішній день значимою є проблема морального конформізму в поведінці студентської молоді зумовлена її загальною соціальною пасивністю, відсутністю бажання впливати на моральні погляди інших людей, недостатнім розвитком вольової сфери. Але набуття певного рівня справжньої духовності, яка зумовлена усвідомленням власної гідності і прагненням до морального ідеалу, значною мірою, сприяє формуванню високоморальної поведінки майбутнього вчителя незалежно від негативного впливу мікро та макросередовища. Однією з найважливіших проблем виховного процесу, спрямованого на активізацію когнітивно-пізнавального механізму моральної культури є подолання у свідомості студентів споживчої психології, яка перероджується з пристрасті оволодіння речами до пристрасті піднесення над людьми. Соціальне піднесення особистості за своєю сутністю може розходитись з її гуманістичним ставленням до інших. Демократизація соціальних

процесів переконливо вказує на необхідність удосконалення і персоналізації виховної роботи серед студентів з метою формування елементів гуманістичного мислення. Особливу актуальність ця проблема має на рівні підготовки майбутніх педагогів вищої кваліфікації, які мають бути моральним зразком для учнів. Активізація когнітивно-пізнавального механізму формування моральної культури вчителя зумовлена наявністю в нього потреби в постійному поповненні знань, є невід'ємною частиною не лише його професійної підготовки, але й формування професійної громадянської позиції, яка найбільш за все впливає на поліфункціональність педагогічної діяльності.

Прагнення до постійного самовдосконалення і саморозвитку існує майже у всіх людей (хоча не у всіх воно однаково розвинене) це нам відомо з робіт гуманістичних психологів, зокрема Маслоу, який вважає що з переходом на черговий, вищий щабель особистісного розвитку відбувається відповідна трансформація. Так з переходом на шосту сходинку у ієрархії потреб Маслоу актуалізуються естетичні потреби, це потреби у красі, порядку, істині, гармонізації навколишньої реальності. Ця тенденція поширюється і на естетику особистісних відношень індивіда і його вчинки, домінуючими стають принципи взаєморозуміння, відвертості, консенсусу, розвитку, гармонії ... і якщо так можна виразитися мудрості.

Усвідомлення невідкладного вирішення проблем морального виховання учнів пов'язане з тим, що, на моральну свідомість учнівської молоді негативно впливають комерційна література та фільми, які культивують жорстокість і насильство. Особистість, у якій не сформувався належний художньо-естетичний смак, наприклад, не здатна до поглибленого морально-естетичного аналізу художнього твору і тому сприймає досить поверхово найбільш захоплюючі його елементи. Для малоосвіченої, необізнаної людини жорстокість і культ фізичної сили може сприйматись як мужність, нахабність і віроломність як прагматична практичність. Орієнтація молоді на такий моральний ідеал не сприяє формуванню гуманістичного мислення. Гостросюжетні бойовики поряд з комп'ютерними іграми відвертають молодь від безцінних надбань національної та світової культури, літератури і мистецтва.

Провідну роль у належному розвитку моральних якостей студентів-педагогів відіграє вища освіта, а точніше її виховна функція, яку належним чином має забезпечувати педагогічний колектив вузу. Особистий приклад вчителя, його спрямованість на морально-духовний розвиток, наявність високих цінностей, щирі гуманістичні переконання ось ті складові, які сприяють моральному розвитку студентів. Професійна педагогічна самореалізація не можлива без альтруїстичних вчинків, гуманістичних переконань, орієнтації на виконання фасилітативної функції, все це можливе лише при належному моральному розвитку молодих спеціалістів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Самореалізація складний для вивчення процес, на який впливає багато факторів, умовно всі ці фактори розділяють на зовнішні, такі що знаходяться окремо від людини, і внутрішні-це психофізіологічні особливості самої людини та якісні характеристики самої особистості. Головна увага нашої роботи зосереджується саме на другій групі факторів, а саме на особистісних властивостях людини,

або як їх ще називають-рисах особистості. У науковій літературі зустрічаємо багато суперечок понятійних дефініцій стосовно рис особистості, не вдаючись до опису, відмітимо що риси особистості доцільно розглядати, як стійкі психічні властивості, що характеризують здатність індивіда на певні об'єктивні впливи закономірно відповідати адекватними психічними діями. Головна ознака рис

особистості-закономірний і систематичний прояв відповідних психічних властивостей у різних видах діяльності та ситуаціях. Від того на скільки риси, або група рис виражені та проявляються у поведінці та діяльності індивіда залежать особливості його професійної самореалізації. Аналізуючи різні сторони особистості, ми приділяємо особливу увагу її емоційно-вольовим якостям, мотиваційно-ціннісним настановам та самоусвідомленню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни. / К. А. Абульханова-Славская М., 1991. – 250 с.
2. Ахмеров Р. А. Жизненные программы личности / Р. А. Ахмеров // Наука и практика. Диалоги нового века : матер. междунар. научно-практ. конф. / Камский гос. политех. ин-т. – Набережные Челны : Изд-во КГПИ, 2003. – Ч. I. – С. 3–4.
3. Березовська Л. І. Самовиховання та саморегуляція особистості : Навчальний посібник Березовська Л. І. – К : Видавничий дім "Слово", 2011. – 168 с.
4. Бондаревська Є. В. Гуманістична парадигма особистісно – орієнтованої освіти / Є. В. Бондаревська // Педагогіка. – 1997. – № 4. – С. 54–59.
5. Воронцова Ж. В. Самореалізація особистості старшокласника у процесі диференційованої навчальної діяльності / Ж. В. Воронцова ; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2008. – 21 с.
6. Главацька О. Л. Основи самовиховання особистості О. Л. Главацька – К : Кондор, 2008. – 206 с.
7. Донцов А. В. Формування моральних механізмів поведінки студентської молоді. – Харків: «Шлях», 1999. —226 с.
8. Зеер Э. Ф. Психология профессий : учеб. пособ. для курсантов вузов / Э. Ф. Зеер. – М. : Академический проект , 2003. – С. 336.
9. Иванов М. С. К проблеме оценки потенциала самореализации личности в процессе обучения / М.С. Иванов, М.С. Яницкий // Философия образования, 2004. – № 3(11). – С. 233–241
10. Краснощок І. П. Особистісна самореалізація майбутнього вчителя в навчально-виховному середовищі педагогічного / І. П. Краснощок. – Інститут проблем виховання АПН України. – К., 2003. – 20 с.
11. Максимюк С. П. Педагогіка: навчальний посібник./С. П. Максимюк. – К.: Кондор 2005.– 667с.
12. Суб'єктний підхід в изучении профессиональной самореализации [Электронный ресурс] / Максименко С.Д., Осёдло В.И // Электронный журнал «Психология и право» 2011, № 1 — Режим доступа до журн. : psyjournals.ru/files/39330/psyandlaw_2011_1_Maksimenko.pdf

REFERENCES

1. Abulkhanova-Slavskaja K. A. Stratehiya zhyzny. / K. A. Abulkhanova-Slavskaja M., 1991. – 250s.
2. Akhmerov R. A. Zhyznenne proqrammy lychnosti / R. A. Akhmerov // Nauka y praktyka. Dyalohy novoho veka : mater. mezhdunar. nauchno-prakt. konf. / Kamskyi hos. polytekh. yn-t. – Naberezhnye Chelny : Yzd-vo KHPY, 2003. – Ch. I. – S. 3–4.
3. Berezovska L. I. Samovykhovannia ta samorehuliatysia osobystosti : Navchalnyi posibnyk Berezovska L. I. – K : Vydavnychiy dim "Slovo", 2011. – 168 s.
4. Bondarevska Ye. V. Humanistychna paradyhma osobystisno – oriyentovanoi osvity / Ye. V. Bondarevska // Pedahohika. – 1997. – № 4. – S. 54–59.
5. Vorontsova Zh. V. Samorealizatsiia osobystosti starshoklasnyka u protsesi dyferentsiiovanoi navchalnoi diialnosti / Zh. V. Vorontsova ; Kharkivskiy nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody. – Kh., 2008. – 21 s.
6. Hlavatska O. L. Osnovy samovykhovannia osobystosti O. L. Hlavatska – K : Kondor, 2008. – 206s.
7. Dontsov A. V. Formuvannia moralnykh mekhanizmv povedinky studentskoi molodi. – Kharkiv: «Shliakh», 1999. —226 s.
8. Zeer Э. Ф. Psykholohyia professyi : ucheb. posob. dlia kursantov vuzov / Э. Ф. Zeer. – М. : Akademicheskyyi projekt , 2003. – S. 336.
9. Yvanov M. S. K probleme otsenky potentsyala samorealizatsyy lychnosti v protsesse obucheniya / M.S. Yvanov, M.S. Yanytskyi // Fylosofyia obrazovaniya, 2004. – № 3(11). – S. 233–241
10. Krasnoshchok I. P. Osobystisna samorealizatsiia maibutnoho vchytelia v navchalno-vykhovnomu seredovyschi pedahohichnoho / I. P. Krasnoshchok. – Instytut problem vykhovannia APN Ukrainy. – K., 2003. – 20 s.
11. Maksymyuk S. P. Pedahohika: navchalnyi posibnyk./С. P. Maksymyuk. – К.: Kondor 2005.– 667s.
12. Суб'єктний підхід в изучении профессиональной самореализации [Электронный ресурс] / Maksymenko S.D., Osédlo V.I // Электронный журнал «Психология и право» 2011, № 1 — Режим доступа до журн. : psyjournals.ru/files/39330/psyandlaw_2011_1_Maksimenko.pdf

Moral-value component of the self-actualization process of the teacher

E. T. Solomka, A. T. Boyko, T. V. Solomka, A. B. Khlopek, O. M. Ivats

Abstract. The article deals with psychological peculiarities of the teacher's personal self-realization. In today's conditions of social transformation, the self-actualization of the teacher is especially actual, his own efforts are directed towards self-improvement, self-development, self-actualization. It should be noted that the question of the self-actualization of the teacher remains relevant always, first of all, this is due to the change of generations, each subsequent changes in society, these changes affect politics, morals, religion, economics, fashion, values, etc. Self-realization is a complex concept, researchers are singled out for its study by separate components-structural components, their number, hierarchy, and interdependence are different. Self-realization of personality is manifested in the results of its activities, which is a form of objectification of needs, we can say that this is a process in which human abilities pass into the object and are embodied in it, which makes the subject become socio-cultural, or "human subject". The activity is described not only in the external end result, but also as the subject itself: changing the world, a person changes himself. One of the main characteristics of consciousness is the presence of emotional and evaluative relationships to everything that is going on around, to other people and to oneself. This characteristic of consciousness manifests itself most clearly in such moral feelings as feeling of duty, patriotism, internationalism, and others. Experiences increase the clarity of awareness of themselves and the surrounding world, and therefore, it is an important stimulus for the activation of consciousness. Consequently, the dominant values, norms, direction determine the nature of the subject, hence the importance of studying the leading values of the teacher, which determine the specifics of individual work.

Keywords: *Self-realization, professional self-realization, personal self-realization of the teacher, self-affirmation, self-improvement, self-development, self-actualization, value orientation, professional values, moral development, motivational-value orientations, orientation of the individual.*